

Persbericht over Heldring, Weber en het apriori van wetenschap en vrijheid (diss. EUR, sept. 1991)

Transcendentie als grondslag van wetenschap en vrijheid

Wat is de zin van de empirische sociale wetenschap voor de interpretatie van het menselijk bestaan? Welke betekenis heeft de sociale wetenschap voor het begrip van het menselijk bestaan als grondslag van rationaliteit en vrijheid? De analyse van de wetenschapsleer, de ethiek en de cultuurfilosofie van Max Weber levert een bijdrage aan de beantwoording van deze vragen. Dat is het thema van de dissertatie van Ottho G. Heldring, Weber en het apriori van wetenschap en vrijheid.

De filosofische analyse van het werk van Weber maakt duidelijk dat sociale wetenschap en vrijheid hun grondslag in het menselijk bestaan hebben. Deze grondslag is door Weber zelf niet adequaat begrepen. Daardoor is de rationaliteit van de interpreterende sociale wetenschap tot op heden omstreden. Het filosofische manco in Webers denken komt ook naar voren bij zijn verdediging van de irrationaliteit van beslissingen omtrent waarde-uitgangspunten. Deze opvatting heeft op politiek-maatschappelijk gebied een negatieve uitwerking gehad. De nu gepresenteerde herinterpretatie van de sociale wetenschap zou het trekken van irrationalistische conclusies uit Webers werk en uit de daarop voortbouwende sociale wetenschap kunnen ontmoedigen.

In deze studie wordt de aandacht in hoofdzaak gericht op de filosofische grondslagen van Webers wetenschapstheoretisch en ethisch denken. Het is een van de theses van deze studie dat Weber de filosofische grondslagen van zijn conceptie van sociale wetenschap verheldert door een beroep op te doen het neo-kantianisme van H. Rickert en de fenomenologie van E. Husserl. Rickert en Husserl hebben het filosofisch kader geschapen waarin Webers denken zich voltrekt. Weber profiteert niet alleen van de inzichten van Rickert en Husserl, maar erft ook de problemen die beide filosofen hebben met de verhouding van geldigheid en feitelijkheid. Het onderscheid van apriori en aposteriori, van geldigheid en feitelijkheid, blijkt telkens tot een scheiding te worden, terwijl juist de innerlijke samenhang van beide de noodzakelijke vooronderstelling van het denken is.

Webers wetenschapsleer en ethiek kunnen begrepen worden als een poging de filosofische explicatie van het apriori die Rickert en Husserl elk op eigen wijze voltrekken, vruchtbaar te maken voor het inzicht in de structuur en de werkwijze van de sociale wetenschappen en voor het inzicht in de grondslag van het handelen in waarden. Een interpretatie van Webers denken kan evenwel aantonen dat de intentie van zijn sociale wetenschap, ethiek en cultuurfilosofie uitstijgt boven het filosofische raamwerk waarin hij zijn gedachten tot uitdrukking brengt. De fenomenen die Weber aan het licht brengt laten zich niet bevredigend expliciteren met het filosofische raamwerk dat tot zijn beschikking staat.

Weber is in de reflexie op de empirische sociale wetenschap en op de ethische vraagstukken die de hedendaagse samenleving oproept, gebonden gebleven aan een objectiverende beschouwingswijze welke de realiteit opvat als een geval binnen een speelruimte van logische mogelijkheden. Daardoor is de

niet-voorwerpelijke grondslag van de rationaliteit in de theoretische en praktische sfeer uit het zicht verdwenen. Webers denken verwijst naar een niet-voorwerpelijke dimensie van geldigheid die de grondslag van rationaliteit en vrijheid uitmaakt.

Het perspectief dat het resultaat en de horizon van deze confrontatie met Weber is, stelt de samenhang van apriori en aposteriori in de theoretische en de praktische verhouding tot de realiteit centraal. Deze samenhang wordt 'de transcendentie van het menselijk zijn' genoemd. De transcendentie van het menselijk zijn is de grondslag van de rationaliteit van de empirische wetenschap. Zij is ook de grondslag van de praktische rationaliteit. Het feit dat we in ons denken en handelen op geldigheid betrokken zijn, wijst op het niet-voorwerpelijke karakter van de grondslag van het menselijk bestaan. De constitutie van het concrete, individuele subject is mogelijk krachtens de betrokkenheid van het denken en handelen op geldigheid.